

reveals the contents of the annual report of a speech therapist.

Keywords: organizational bases of speech therapy support in the pre-school educational institutions for children with SSD, the planning of speech therapy work in preschool, preschool speech therapy documentation.

Стаття надійшла до редакції 25.09.2014 р.

Статтю прийнято до друку 27.09.2014 р.

Рецензент д.п.н., проф. Шеремет М.К.

УДК: 376-056.264:615.8

УДОСКОНАЛЕННЯ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ ЛОГОПЕДИЧНОГО МАСАЖУ

Потапенко О.М.

кандидат педагогічних наук, доцент

У зв'язку зі зростанням актуальності проблеми інтеграції дітей з тяжкими порушеннями мовлення у сучасному суспільстві на перший план виступають питання організації комплексної системи корекційно-виховної роботи. В сучасній корекційній педагогіці існує багато методик, спрямованих на подолання різних мовленнєвих порушень.

У комплексній системі корекційно-виховної роботи з дітьми які мають тяжкі порушення мовлення широко використовується масаж, як загальний так і логопедичний. Загальний масаж призначається лікарем-неврологом згідно діагнозу дитини. Лікар докладно знайомиться з анамнезом дитини, результатами лікування яке, проводилось раніше та ретельно обстежує дитину. Після цього він з урахуванням показань та протипоказань призначає масаж загальний або окремих частин тіла. В залежності від ураження лікар-невролог контролює стан дитини під час проведення курсу масажу і у випадках ускладнень відмінняє його. [5].

Диференційований логопедичний масаж-це частина комплексної медико-психолого-педагогічної роботи, направленої на корекцію різних мовленнєвих порушень. Масаж використовується у логопедичній роботі з дітьми з дизартрією, ринолалією, заїканням, алалією, афазією і порушеннями голосу. При всіх формах мовленнєвих порушень (особливо при дизартрії), масаж є необхідною умовою ефективності логопедичного впливу [14].

Логопедичний масаж здійснює загальний позитивний вплив на організм в цілому, викликаючи благоприємні зміни в м'язевій і нервових системах, що грають основну роль в мовно-руховому процесі. Під впливом масажу підвищується еластичність м'язових волокон, сила і об'єм їх скоротливої функції, дієздатність м'язів.

Основними цілями логопедичного масажу є:

- нормалізація тону м'язів артикуляційного апарату (в більш тяжких випадках-зменшення ступеню прояву рухових порушень артикуляційної мускулатури);
- активізація тих груп м'язів периферичного мовленнєвого апарату, в яких була недостатня скоротлива функція;
- стимуляція пропріоцептивних відчуттів;
- підготовка умов до формування вимовних, координованих рухів органів артикуляційного апарату;
- зменшення гіперсаливації;
- укріплення глоткового рефлексу;
- аферентація в мовленнєві зони кори головного мозку (для стимуляції мовленнєвого розвитку при затримці формування мовлення).

Сутність масажу складається з нанесення механічних подразнень у вигляді поглажування, пощипування, розтирання, розминання, поколючування і вібрації. При легкому, повільному поглажуванні знижується збудження масованих тканин, що здійснює заспокійливу і розслаблюючу дію. Енергійні і швидкі рухи при масажі підвищують подразнення масованих тканин, скорочують м'язи.

Здійснювати логопедичний масаж мають право особи з вищою медичною та корекційною освітою, які володіють технікою масажу.

Логопедичний масаж виконується в області м'язів голови, шиї, а також верхнього плечового поясу. Особливу увагу треба приділяти м'язам периферичного мовленнєвого апарату, до яких відносяться перш за все, м'язи язика та губ, щік і м'якого піднебіння. Саме ці м'язи забезпечують мовленнєве продукування[14].

Призначенню логопедичного масажу повинна передувати медична діагностика, що проводиться лікарем-неврологом і педіатром, щоб одержати дані про відсутність протипоказань до проведення масажу.

Медичний висновок містить вказівку на наявність неврологічної симптоматики в артикуляційній мускулатурі, а також форму і ступінь прояву неврологічного синдрому (спастичний парез, гіперкінетичний, атактичний, спастико-ригідний)[14]. Як правило, логопедичний масаж рекомендується проводити тільки за рекомендацією лікаря, але навіть, не маючи медичного заключення лікаря-невролога, логопед повинен самостійно провести обстеження стану м'язового тонусу і будови органів артикуляційного апарату. Логопеду потрібно визначити стан наступних м'язів: язика, губ, обличчя, шиї, верхнього плечового поясу. Це встановлюється шляхом огляду, пальпації, спостереження при виконанні динамічних і статичних вправ[2].

Логопед, який практикує логопедичний масаж, повинен бути обізнаним у анатомо-фізіологічній будові м'язів артикуляційного апарату та м'язів обличчя. Досконало знати інервацію м'язів артикуляційних органів та обличчя враховувати індивідуальні особливості кожної дитини. Дотримуватись основних правил щодо проведення логопедичного масажу та досконало знати основні техніки логопедичного масажу і його види.

Крім того, логопед повинен бути охайним, чистим, суворо дотримуватися вимог особистої гігієни та слідкувати за ротовою порожниною та зубами. Особливу увагу логопед повинен приділяти своїм рукам. Нігті повинні бути коротко зрізані та чисті. На шкірі рук не повинно бути мозолів, задирок, тріщин, подряпин, гнійників. Після кожного масажу слід мити руки теплою водою з милом. Якщо руки пітніють, їх протирають 1% розчином формаліну, миють холодною водою, а потім присипають тальком[8].

Під час масажу у логопеда на руках не повинно бути ніяких прикрас (каблучок, браслетів) та годинника. Працювати можна тільки теплими руками, так як холодні руки підвищують тонус м'язів у дитини.

Логопед повинен підтримувати порядок і чистоту в своєму приміщенні. Кабінет повинен бути добре провітраним, світлим, сухим, температура повітря + 20...+ 22 .°C. Устаткування має також велике значення. У логопеда повинні бути індивідуальні масажні зонди, віскозні або марлеві серветки (ватою та серветками з паперу користуватися не слід, так як вони прилипають до язика і викликають неприємні відчуття), спирт, велике дзеркало, індивідуальне маленьке дзеркало. Після кожного масажу логопед повинен використати зонди стерилізувати [3].

Важливе значення має поза логопеда та дитини під час виконання масажу. Логопед повинен знайти комфортне положення для себе і для дитини. При необхідності її змінюють, так як довготривале виконання масажу в одному положенні призводить до швидкого стомлення. Рухи рук повинні поєднуватися з рівномірним диханням[8].

Логопед, який проводить масаж повинен бути уважним і прислухатися до скарг дитини. Перед масажем логопед повинен провести огляд артикуляційних органів та обличчя дитини: визначити колір, вологість, наявність пошкоджень, набряків, стану (тонусу) м'язів, суглобів та ін.

Під час проведення логопедичного масажу, логопед повинен пильно слідкувати за станом дитини, у разі змін у її стані повідомляти лікарю-неврологу. Рухи логопеда повинні бути м'якими, ритмічними та повільними.

Логопедичний масаж найкраще проводить в першу половину дня, коли дитина ще не втомлена.

Масаж не повинен викликати болю. Після процедури повинно виникати приємне відчуття в області де проводився масаж, покращуватись самопочуття, може виникати сонливість. На обличчі шкіра червоніє, але не можна допускати виникнення плям чи висипань. Однак, у деяких дітей відмічається підвищена чутливість всіх або окремих артикуляційних м'язів. Одні діти відчувають неприємні відчуття в м'язах язика, інші діти, відчувають неприємні відчуття в м'язах обличчя та щік. Але більшість дітей, достатньо швидко звикають до процедури масажу і неприємні відчуття при цьому поступово відходять [3].

Перед початком сеансу масажу, дитину необхідно привести в правильне положення. Правильне положення сприяє нормалізації м'язового тонусу, робить більш вільним дихання і полегшує роботу логопеда. При логопедичному масажі найбільш оптимальними є наступні пози:

- в положенні лежачи на спині, дитині під шию підкладають невеликий валик, що дозволяє при піднятті плечі і відкинути голову назад;
- дитина знаходиться в положенні сидячи в кріслі з великим підголівником;
- дитина знаходиться в положенні напівсидячи, в дитячому кріслі з відкидною спинкою;
- для дітей, які на перших сеансах бояться масажу або дуже прив'язані до мами, можна використовувати положення сидячи на колінах у дорослого.

При масажі лицьової і артикуляційної мускулатури логопед займає положення сидячи за головою дитини або справа від неї. Масуючи язик, спеціалісту краще знаходитися справа від дитини [14].

Перед початком курсу масажу логопед повинен ретельно вивчити історію хвороби дитини, обстежити її, проконсультуватися з лікарем (при потребі), провести бесіду з батьками, врахувати показання та протипоказання до застосування логопедичного масажу і тільки після цього призначити його дитині[6].

Проведення логопедичного масажу повинно плануватись логопедом заздалегідь індивідуально для кожної

дитини. Зазвичай, масаж рекомендують проводити циклами 10-15-20 сеансів, бажано кожного дня або через день. Після перерви в 1-2 місяці, сеанс масажу можна повторити. При певних обставинах, коли масаж неможливо робити часто і регулярно, допускається його проведення протягом більш тривалого часу, але рідше. При виражених порушеннях м'язевого тону, масаж можна проводити протягом декількох років (з невеликою перервою). В залежності від порушень і стану дитини, масаж проводиться курсом 3-4 рази на рік [14].

Довготривалість однієї процедури може варіюватись в залежності від віку дитини, тяжкості мовно-рухового порушення, індивідуальних особливостей кожної дитини. На початкових сеансах процедура масажу триває від 1-2 до 5-6 хвилин, і вже в подальшому, продовжується від 15 до 20 хвилин. В ранньому віці масаж не повинен перевищувати 10 хвилин, а в молодшому дошкільному віці 15 хвилин, в старшому дошкільному і шкільному віці до 25 хвилин.

Показання до логопедичного масажу в корекційній роботі досить об'ємні. Він застосовується при багатьох мовленнєвих порушеннях і є розповсюдженим і ефективним методом в корекційній роботі. Логопедичний масаж може застосовуватись в профілактичних цілях, для корекції мовленнєвих порушень, як додатковий засіб при постановці певних звуків, та для поліпшення кровообігу та трофіки тканин в післяопераційний період при ринолалії. Методика масажу суворо диференціюється в залежності від етіології,

патогенезу, виду мовленнєвого порушення та стану хворого на даний час.

Крім цього, потрібно враховувати особливості впливу різних способів цього методу лікування. Застосування недиференційованих методик, загальних прийомів логопедичного масажу може викликати відповідні реакції, навіть до загострення процесу відновлюючої терапії. Також негативні реакції виникають при призначенні масажу в ті періоди, коли його використання не є бажаним[6].

Отже, при призначенні логопедичного масажу необхідно чітко знати показання та протипоказання до його застосування.

Показаннями до призначення логопедичного масажу є:

- дизартрія (анартрія);
- афазія;
- алалія;
- складні форми дислалії;
- ринолалія (післяопераційний період);
- заїкання;
- порушення голосу.

Протипоказання до призначення логопедичного масажу:

- Гострий гарячковий стан, висока температура тіла;
- Гострий запальний стан;
- Кровотеча або схильність до неї;
- Цинга;
- Хвороби крові;
- Гнійні процеси будь-якої локалізації;
- Різні хвороби шкіри, різні шкіряні висипання, пошкодження, подразнення шкіри, екзема;
- Запалення лімфатичних вузлів, судин
- Надмірне психічне або фізичне стомлення;
- Активна форма туберкульозу;
- Доброякісні та злоякісні пухлини різної локалізації до хірургічного їх лікування;
- Психічні захворювання з надмірним збудженням;
- Гострий період гіпертонічної або гіпотонічної кризи;
- Виражений склероз мозкових судин з схильністю до тромбозів або крововиливів;
- набряк Квінке;
- Гострі респіраторні захворювання та протягом 2-5 днів після них;
- Загострення епісиндрому;
- Алергічні реакції;
- Судомна готовність в анамнезі і т.д.

У ряді випадків, протипоказання до масажу носять тимчасовий характер і після стихання гострого запального процесу, гарячкового стану, гнійного процесу, загострення стану вегетативної нервової системи, масаж можна повторно призначити (відповідно до показань)[6].

Бувають випадки, коли з приводу основного захворювання масаж може бути призначений, але його не

можна призначати з причини супутніх захворювань. І навпаки, супутні захворювання не є протипоказанням, але є загроза погіршення стану основного захворювання.

Особливо треба зауважити, що логопед при будь-яких сумнівах щодо призначення логопедичного масажу обов'язково повинен порадитись з лікарем, а також розпитати батьків про попереднє лікування, чи вже проводився курс масажу, реакція дитини на нього.

Отже, логопед повинен суворо дотримуватись правил призначення логопедичного масажу, постійно слідкувати за станом дитини під час проведення курсу масажу, а у випадках будь-яких змін у стані дитини, негайно повідомити лікаря.

Література

1. **Архипова Е.Ф.** Коррекционная работа с детьми с церебральным параличом. – М.: «Просвещение», 1989.
2. **Архипова Е.Ф.** Логопедический массаж при дизартрии. – М.: «Астрель», 2008.
3. **Белая Н.А.** Массаж лечебный и оздоровительный. – М., 1998.
4. **Блысина И.В., Ковшиков В.А.** Массаж в коррекции артикуляторных расстройств. СПб, 1995.
5. **Блысина И.В.** Логопедический массаж. – С.-П., 2004.
6. **Васичкин В.И.** Справочник по массажу. – Л.: «Медицина», 1991.
7. **Вербов А.Ф.** Лечебный массаж. – М.: «Селена», 1996.
8. **Васичкин В.И.** Сегментарный массаж. – СПб, 1997.
9. **Дьякова Е.А.** Логопедический массаж. – М.: «Академия», 2003.
10. **Мастюкова Е.М., Ипполитова М.В.** Нарушения речи у детей с церебральным параличом. – М., 1985.
11. **Новикова Е.В.** Зондовый массаж: коррекция звукопроизношения. – М.: «Издательство ГНОМ и Д», 2000.
12. **Основы теории и практики логопедии.** / Под ред. Р.Е. Левиной - М., 2003.
13. **Поваляева М.А.** Справочник логопеда. – Ростов-на-Дону: «Феникс», 2001.
14. **Приходько О.Г.** Логопедический массаж при коррекции дизартрических нарушений речи у детей раннего и дошкольного возраста. – СПб.: «КАРО», 2008.
15. **Рогачева Е.И., Лаврова М.С.** Лечебная физкультура и массаж при детском церебральном параличе. – Л., 1986.
16. **Шевцова Е.Е.** Артикуляционный массаж при заикании. – М., 2003.

References

1. **Arhipova E.F.** Korrektsionnaya rabota s detmi s tserebralnyim paralichom. – М.: «Prosveschenie», 1989.
2. **Arhipova E.F.** Logopedicheskiy massazh pri dizartrii. – М.: «Astrel», 2008.
3. **Belaya N.A.** Massazh lechebnyiy i ozdorovitelnyiy. – М., 1998.
4. **Blyiskina I.V., Kovshikov V.A.** Massazh v korrektsii artikulyatornyih rasstroystv. SPb., 1995.
5. **Blyiskina I. V.** Logopedicheskiy massazh. – S.-P., 2004.
6. **Vasichkin V.I.** Spravochnik po massazhu. – L.: «Meditsina», 1991.
7. **Verbov A.F.** Lechebnyiy massazh. – М.: «Selena», 1996.
8. **Vasichkin V.I.** Segmentarnyy massazh. – SPb., 1997.
9. **Dyakova E.A.** Logopedicheskiy massazh. – М.: «Akademiya», 2003.
10. **Mastyukova E.M., Ippolitova M.V.** Narusheniya rechi u detey s tserebralnyim aralichom. – М., 1985.
11. **Novikova E.V.** Zondovyy massazh: korrektsiya zvukoproiznosheniya. – М.: «Izdatelstvo GNOM i D», 2000.
12. **Osnovyi teorii i praktiki logopedii.** / Pod red. R.E. Levinoy - М., 2003.
13. **Povalyaeva M.A.** Spravochnik logopeda. – Rostov-na-Donu: «Feniks», 2001.
14. **Prihodko O.G.** Logopedicheskiy massazh pri korrektsii dizartricheskikh narusheniy rechi u detey rannego i doskolnogo vozrasta. – SPb.: «KARO», 2008.
15. **Rogacheva E.I., Lavrova M.S.** Lechebnaya fizkultura i massazh pri detskom tserebralnom paraliche. – L., 1986.
16. **Shevtsova E. E.** Artikulyatsionnyiy massazh pri zaikanii. – М., 2003.

Потапенко О.М. Удосконалення мовлення дітей засобами логопедичного масажу. У статті досліджується проблема удосконалення мовлення дітей засобами логопедичного масажу. Представлено масаж, як частину комплексної медико-психолого-педагогічної роботи, направленої на корекцію різних мовленнєвих порушень. Зазначено мовленнєві порушення, при яких рекомендується використовувати логопедичний масаж, а також його позитивний вплив на організм в цілому. У статті подано основні цілі з якими застосовується логопедичний масаж, а також основні прийоми виконання даного масажу та області, де він виконується. Зазначено, за рекомендацією яких лікарів проводиться логопедичний масаж. Вказано, на які артикуляційні та лицьові м'язи, тонус тіла та об'єм виконуваних вправ, має звернути особливу увагу логопед, при обстеженні дитини, до призначення масажу. Крім того, у статті розглянуто, яких вимог особистості гігієни та гігієни дітей, має дотримуватись логопед, при виконанні логопедичного масажу. Розглянуто обладнання та устаткування кабінету, де проводиться масаж. Детально описано основні положення тіла, в яких має знаходитися логопед та дитина під час масажу. У статті подано процедуру проведення та кількість сеансів логопедичного масажу, в залежності від віку дітей. Крім того, розглядаються основні показання та протипоказання до виконання логопедичного масажу, у дітей з мовленнєвими порушеннями.

Ключові слова: логопедичний масаж, прийоми масажу, логопедична робота, протипоказання і показання до виконання масажу.

Потапенко О.Н. Усовершенствование речи детей средствами логопедического массажа.

В статье исследуется проблема совершенствования речи детей средствами логопедического массажа. Представлены массаж, как часть комплексной медико-психолого-педагогической работы, направленной на коррекцию различных речевых нарушений. Указано речевые нарушения, при которых рекомендуется использовать логопедический массаж, а также его положительное влияние на организм в целом. В статье представлены основные цели с которыми применяется логопедический массаж, а также основные приемы выполнения данного массажа и области, где он выполняется. Указано, по рекомендации каких врачей проводится логопедический массаж. Указано, на какие артикуляционные и лицевые мышцы, тонус тела и объем выполняемых упражнений, должен обратить особое внимание логопед, при обследовании ребенка, при назначения массажа. Кроме того, в статье рассмотрены, каких требований личной гигиены и гигиены детей, должен придерживаться логопед, при выполнении логопедического массажа. Рассмотрены оборудование и оборудование кабинета, где проводится массаж. Подробно описаны основные положения тела, в которых должен находиться логопед и ребенок во время массажа. В статье представлены процедура проведения и количество

сеансов логопедического массажа, в зависимости от возраста детей. Кроме того, рассматриваются основные показания и противопоказания к выполнению логопедического массажа, у детей с речевыми нарушениями.

Ключевые слова: логопедический массаж, приемы массажа, логопедическая работа, показания и противопоказания к применению массажа.

Potapenko O.M. Improving children's speech&therapy massage.

This article discusses the problem of improving children's speech and therapy massage. Presented massage as part of a comprehensive medical, psychological and educational work for correcting various speech disorders. Pointed speech disorder in which the recommended logopaedic massage and its positive effects on the body. The article presents the main goals of which is used logopaedic massage, and basic techniques of massage of the area where it is executed. Marked, on the recommendation of doctors, which conducted logopaedic massage. Specified for which articulation and facial muscles, tone and volume of the exercises should pay particular attention to a speech therapist, when examining the child. The appointment of massage. In addition, the article discusses the need for personal hygiene and health of children must comply speech therapist, speech therapy when performing massage. Considered equipment and office equipment, where the massage. Described in detail the basic body place, which should be a speech therapist and child during the massage. The article presents a procedure for the several sessions and therapy massage, depending on age. Also, outlines the main indications and contraindications to do speech therapy massage, children with speech disorders.

Keywords: logopaedic massage, massage techniques, Speech Therapy job contraindications and indications to do massage.

Стаття надійшла до редакції 30.09.2014 р.

Статтю прийнято до друку 30.09.2014 р.

Рецензент: д.п.н., проф.. Шеремет М.К.

УДК: 376-056:37.015.3

**ЗАСТОСУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ
В СИСТЕМІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ**

Романенко О. В.

доктор психологічних наук,
старший науковий співробітник

З ускладненням різних сторін буття людини в сучасних умовах все більшого значення набуває проблема ефективної комунікації та встановлення взаєморозуміння між учасниками соціальної взаємодії. Особливо актуальною ця проблема є стосовно дітей з мовленнєвими порушеннями, що обумовлює необхідність пошуку ефективних шляхів формування в них повноцінної комунікативної діяльності.

У вітчизняній науці представлено різні аспекти досліджень комунікативної діяльності дітей із порушеннями мовлення (О.О. Алмазова, Ю.Ф. Гаркуша, О.Є. Грибова, Б.М. Гриншпун, О.В. Ковилова, С.Ю. Конопляста, В.В. Коржевіна, І.С. Кривов'яз, І.В. Мартиненко, О.С. Павлова, О.О. Слинько, Л.Г. Соловійова, П.А. Харитоновна, М.К. Шеремет та ін.). Вчені визначають типові труднощі та відхилення у становленні комунікативних умінь і навичок у осіб з первинною мовленнєвою патологією, що значно ускладнює їх міжособистісне спілкування в різних видах діяльності. Своєрідний емоційний розвиток цих дітей, наявність подвійного дефіциту мовленнєвих і комунікативних здібностей, несформованість ініціальних мотивів спілкування складає підґрунтя для виникнення та закріплення в структурі особистості таких якостей, як замкнутість, негативізм, підвищена вразливість, тривожність, невпевненість у власних можливостях. У зв'язку з цим актуалізується потреба у психологічному супроводі цих дітей, що має здійснюватися на всіх етапах їхнього навчання та розвитку та ґрунтуватися на комплексній системі клініко-психологічних, психолого-педагогічних і психотерапевтичних заходів [2, с. 246].

Метою даної статті є визначення особливостей застосування соціально-психологічного тренінгу в системі психологічної допомоги дітям з тяжкими порушеннями мовлення (далі – діти із ТПМ).

Психологічна допомога дітям із ТПМ має бути специфічною як за цільовою направленістю, так і за організацією процесу. У системі психокорекційних заходів необхідно враховувати складну структуру та своєрідність розвитку цих дітей у поєднанні біологічних та соціальних чинників, ступінь вираженості відхилень у формуванні особистості та характер соціальних впливів. Об'єктом психолого-педагогічної корекції виступає особистість в цілому з її індивідуальними особливостями, установками, а не окрема функція чи ізольоване психічне явище. Специфічною рисою психокорекції є створення умов для прояву природних рушійних сил психічного та особистісного зростання, провідними з яких виступають система відношень особистості та діяльність [3].

Психологічний супровід дітей із ТПМ ґрунтується на обізнаності психолога щодо загальних та